

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.36>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРАВОВІ ПЕРСПЕКТИВИ

Піддубна А.В.,*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства**ННІ № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-1244-2263***Божук К.О.,***курсант ННІ № 1**Харківського національного університету внутрішніх справ*

Піддубна А.В., Божук К.О. Штучний інтелект у кримінальному провадженні: сучасні виклики та правові перспективи.

Авторами статті проведено системний аналіз сучасного стану впровадження автоматизованих програм з використанням штучного інтелекту (далі – ШІ) в діяльність правоохоронних органів, зокрема органів досудового розслідування, та суду. Увагу сконцентровано на використанні у кримінальному провадженні системи відеоспостереження «Безпечне місто», програмного забезпечення «Касандра», платформи «Palantir Gotham» та технологій «Clearview AI». Здійснено ґрунтовний огляд окремих напрямів використання можливостей зазначених автоматизованих систем з програмними технологіями ШІ, за результатами якого сформульовано висновок про покращення ефективності виконання завдань кримінального процесу завдяки впровадженню таких систем в діяльність органів досудового розслідування та суду, а саме: завдяки автоматизації аналітичних процесів, прогнозуванню поведінки окремих категорій осіб, ідентифікації та нейтралізації кіберзагроз, кібертероризму та кіберекстремізму, автоматичному фіксуванню порушень правил безпеки дорожнього руху, розпізнаванню облич за зображеннями з соціальних мереж та інтернету, тощо. На підставі проведеного дослідження авторами виокремлено важливі етичні та правові аспекти, які потрібно враховувати під час використання технологій ШІ у кримінальному провадженні. Акцентовано увагу на необхідності застосування досліджуваних систем та платформ обґрунтовано та системно, з урахуванням міжнародних стандартів захисту прав людини, адже під час кримінального провадження необхідним є збереження балансу між інноваціями та дотриманням прав, свобод та законних інтересів особи. В статті виокремлено проблемні питання, що виникають під час роботи з автоматизованими програмами з використанням ШІ у кримінальному провадженні, а саме: некоректна робота самих систем, відсутність повної інформації про принципи та алгоритми роботи програм, що викликає недовіру в частині її прозорості та підзвітності; відсутність узгодженої загальнодержавної концепції регламентації розвитку таких систем, отримані результати роботи з такими програмами носять рекомендаційний характер, оскільки не мають нормативного закріплення та не являються процесуальним джерелом доказів.

Ключові слова: штучний інтелект, автоматизовані системи, платформа, кримінальне провадження, суд, орган досудового розслідування, виявлення, ідентифікація, відкриті джерела, орган пробації, воєнний стан.

Piddubna A.V., Bozhuk K.O. Artificial intelligence in criminal proceedings: modern challenges and legal perspectives.

The authors of the article conducted a systematic analysis of the current state of implementation of automated programs using artificial intelligence (hereinafter referred to as AI) in the activities of law enforcement agencies, pre-trial investigation bodies, and the court. Attention is focused on the use of the Safe City video surveillance system, Cassandra software, Palantir Gotham platform, and Clearview AI technologies in criminal proceedings. A thorough review of individual areas of use of the capabilities of the aforementioned automated systems with AI software technologies was carried out, the results of which led to a conclusion about improving the efficiency of performing tasks in the criminal process through the introduction of such systems into the activities of pre-trial investigation bodies and the court, namely: through the automation of analytical processes, prediction of the behavior of certain categories of individuals, identification and neutralization of cyber threats, cyber terrorism and cyber

extremism, automatic recording of traffic safety violations, facial recognition from images from social networks and the Internet, etc. Based on the research conducted, the authors identified important ethical and legal aspects that need to be taken into account when using AI technologies in criminal proceedings. Attention is focused on the need to apply the studied systems and platforms in a reasonable and systematic manner, taking into account international standards for the protection of human rights, because during criminal proceedings it is necessary to maintain a balance between innovations and compliance with the rights, freedoms and legitimate interests of the individual. The article identifies problematic issues that arise when working with automated programs using AI in criminal proceedings, namely: incorrect operation of the systems themselves, the lack of complete information about the principles and algorithms of the programs' operation causes distrust in terms of its transparency and accountability; the lack of a coordinated nationwide concept for regulating the development of such systems. The results obtained from working with such programs are of a recommendatory nature, as they are not normatively established and are not a procedural source of evidence.

Key words: artificial intelligence, automated systems, platform, criminal proceedings, court, pre-trial investigation body, detection, identification, open sources, probation body, martial law.

Постановка проблеми. ШІ заповнив наше життя. У сучасних реаліях алгоритми ШІ постійно нас оточують, зокрема, мова йде операторів зв'язку, соціальні мережі тощо. Адже кожен з нас за допомогою смартфонів та комп'ютерів є активним користувачем ШІ. Разом з цим, ШІ увійшов в різні сфери життя зовсім нещодавно, адже ще кілька десятиріч тому важко було уявити ті можливості, що сьогодні в нас є. Так, впровадження ШІ в кримінальне провадження може значно поліпшити ефективність як досудового розслідування, так і судового розгляду, зокрема, завдяки автоматизації аналітичних процесів, прогнозуванню поведінки окремих осіб та вдосконаленню системи доказування в цілому. Водночас важливо враховувати етичні та правові аспекти, що можуть виникнути при такому використанні, адже необхідним є збереження балансу між інноваціями та дотриманням прав людини. Саме в цьому і полягає актуальність даної теми.

Стан опрацювання проблематики. Питання використання можливостей ШІ у кримінальному провадженні органами досудового розслідування та суду в розрізі сучасності є актуальним та вивчається такими дослідниками, як: О. Баганець, В. Білоус, М. Белова, Д. Белов, М. Войнов, І. Войтушенко, В. Журавель, Н. Карпов, В. Мальковський, Е. Мамедова, Ю. Орлов, К. Романенко, К. Черевко та ін. Разом з цим, незважаючи на посилений інтерес з боку науковців до проблематики використання ШІ в кримінальному провадженні, залишається низка не вирішених питань у досліджуваній сфері, зокрема: визначення конкретних проблемних напрямів застосування технологій ШІ, вирішення етичних питань, що виникають у сфері захисту прав, свобод та законних інтересів особи та забезпечення приватності, тощо.

Метою статті є здійснення аналізу сучасного стану впровадження окремих алгоритмів та платформ ШІ в роботу органів досудового розслідування, окреслення основних підходів використання ШІ під час досудового розслідування та судового розгляду, а також виокремлення проблемних питань, що виникають під час застосування технологій ШІ у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Витоки ШІ сягають ще з 1950 року, коли молодий британський вчений Алан Тюрінг розпочав своє дослідження математичної основи штучного інтелекту, за результатами якого опублікував знакову статтю «Обчислювальна техніка та інтелект», де сформував принципи створення розумних машин та запропонував спосіб оцінки їх інтелекту. У період з 1957 року по 1974 рік ШІ активно розвивався завдяки зростаючим комп'ютерним потужностям та можливостям щодо зберігання даних, зменшення вартості та підвищення доступності самих машин. Одночасно з вдосконаленням алгоритмів машинного навчання, в наукових кругах формувались ефективні алгоритми розв'язання конкретних завдань [1].

Сьогодні ШІ активно проникає в усі сфери життя, зокрема й у правову систему. У контексті правоохоронної діяльності ШІ може бути корисним для моніторингу та охорони небезпечних територій, обробки та систематизації великих обсягів інформації, а також для стандартизації процесів створення та аналізу звітів. Водночас, з врахуванням умов правового режиму, в якому знаходиться наша країна у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ, тенденція актуальності та необхідності застосування таких платформ посилюватиметься в міру подальшого розвитку інформаційних систем та їх інтеграції з технологіями ШІ [2, с. 52].

ШІ часто сприймають як символ прогресу, проте його правова ефективність викликає сумніви. Зокрема, Китай, Великобританія та США, активно використовують технології ШІ в системах прогнозування рецидивів та допомоги суддям у прийнятті рішень. Разом з цим, з такою технологією виникають питання про її об'єктивність, моменти порушення приватності та неупередженого судочинства. В Україні сфера використання ШІ тільки починає розвиватися, і важливо, щоб підхід

до його застосування був обґрунтованим та системним, з урахуванням міжнародних стандартів захисту прав людини [3].

Зокрема, в нашій державі вже впроваджуються нові можливі шляхи здійснення досудового розслідування, виявлення та попередження кримінальних правопорушень за допомогою ШІ, зокрема, це ідентифікація кіберзагроз, кібертероризму та кіберекстремізму, яка полягає у забезпеченні своєчасного виявлення та попередження атак на охоронювані об'єкти; програмні комплекси, що дозволяють автоматично розпізнавати обличчя, завдяки застосуванню технологій використання індексу по біометричних параметрах обличчя [4, с. 129]; автоматичне фіксування порушень правил дорожнього руху, за допомогою фото та відеофіксації, тощо.

На дорогах України використовується система відеоспостереження «Безпечне місто», що складається з мереж відеокамер, встановлених на різних локаціях, відеосигнал з яких у реальному часі надходить до моніторів відповідних підрозділів поліції. Вказана система запрограмована на розпізнавання державних номерів автомобілів, що занесені до поліцейської бази даних. Завдяки їй можна виявити транспортний засіб, який перебуває в розшуку, встановити власника автомобіля та з'ясувати, чи був він причетний до кримінальних або адміністративних правопорушень [2, с. 53].

Основні можливості програми «Безпечне місто» включають: цілодобовий моніторинг ситуації на вулицях та об'єктах міста у режимі реального часу; зберігання відео- та аудіоархівів; автоматичне сповіщення відповідних служб про надзвичайні ситуації з передачею візуальної інформації з камер спостереження; можливість відтворення подій на основі архівних відеоматеріалів; об'єднання відеоданих з інформацією інших автоматизованих систем міста [5, с. 128]. З наведеного вбачається, що впровадження системи «Безпечне місто» сприяє підвищенню ефективності, об'єктивності та швидкості досудового розслідування, а також попередженню кримінальних правопорушень та зміцненню гарантій захисту прав, свобод та законних інтересів особи.

Проте основною проблемою впровадження технології «Безпечне місто» є відсутність узгодженої загальнодержавної концепції, яка б регламентувала розвиток таких систем. В Україні існують окремі структури – МВС, СБУ, ДСНС тощо, кожна з яких має власну вертикаль управління та не підпорядковується місцевій владі. Через це інтегрувати їх у єдиний міський ситуаційний центр досить складно. Зокрема, у США та європейських країнах така інтеграція відбувається простіше, оскільки там функціонують муніципальні служби – охорона порядку, пожежна служба, швидка допомога та інші, які ефективно налагоджують взаємний обмін інформацією [5, с. 129].

У контексті досліджуваної проблематики цікавим для вивчення також є алгоритм ШІ, що використовується в роботі органу пробації. Так, наказом Міністерства юстиції України № 2023/5 від 26.06.2018 [6] затверджено Порядок формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту, що забезпечує перехід на електронну базу ведення справ засуджених та осіб, узятих під варту органами пробації (далі – реєстр). До вказаного реєстру під'єднано спеціальну систему «Касандра» як підсистему з елементами штучного інтелекту для обліку даних з оцінки ризиків скоєння повторного кримінального правопорушення обвинуваченим чи засудженим [7]. Так, винуватість та вид покарання за вчинене кримінальне правопорушення встановлюється судом з використанням досудової доповіді, яку готують працівники органу пробації, з визначенням ймовірності здійснення нових правопорушень цією особою. В процесі використання програми «Касандра» працівник, який готує таку доповідь, вносить необхідну інформацію, а система, аналізуючи ці дані, ставить оцінку ймовірності вчинення цією особою нового правопорушення. Крім того, досліджуваною програмою користуються працівники соціально-психологічної служби в процесі роботи із засудженими під час складання на них характеристик [8].

Разом з цим, дослідження особливостей використання можливостей програми «Касандра» свідчить про необхідність її доопрацювання, адже, по-перше, відсутня інформація про принципи та алгоритми роботи програми, що викликає сумніви щодо її прозорості та підзвітності; по-друге, ШІ працює на основі відомих даних, тому в певних ситуаціях його робота може бути некоректною, адже у разі відсутності інформації про особу щодо її притягнення до будь-якої відповідальності, система може помилково оцінити таку людину як безпечну для суспільства [9]; по-третє, використання ШІ може призвести до порушення прав людини, адже неправильні чи упереджені оцінки можуть вплинути на рішення суду [10].

З метою виявлення злочинних мереж, відстеження потенційних протиправних дії та передбачення вчинення кримінальних правопорушень використовується платформа «Palantir Gotham», що здатна на аналіз великої кількості даних, об'єднання інформації з різних джерел та пошук прихованих зв'язків між об'єктами розслідування [11]. До джерел, що обробляються Palantir, відносяться: бази розшукуваних осіб, відбитки пальців, ДНК-профілі, дані про фінансові транзакції, системи відеоспостереження та розпізнавання облич, дані мобільного зв'язку та геолокаційні відомості, відповідно до законодавчих обмежень, а також інформація з відкритих джерел, включно з соці-

альними мережами [12, с. 6, 7]. Разом з цим використання такої платформи, може привести до порушень в діяльності органів досудового розслідування принципів конфіденційності, а масштабний збір даних – до зловживань та незаконного використання приватної інформації [13].

Варто зазначити, що Україна використовує не тільки власні розробки з елементами ШІ у роботі органів досудового розслідування. Зокрема, під час повномасштабного вторгнення наша країна стала своєрідним полігоном для тестування не тільки національних, а й іноземних розробок. Так, з 2022 року розпочато співпрацю з американською компанією «Clearview AI», яка спеціалізується на технологіях ШІ для розпізнавання облич за зображеннями з соціальних мереж та інтернету. Ця співпраця суттєво прискорила процес доказування воєнних злочинів завдяки ідентифікації осіб як на територіях, що окуповані з 2014 року, так і після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року.

Технології «Clearview AI» використовуються для: ідентифікації дітей, яких було насильно вивезено з дитячих будинків на тимчасово окупованих територіях; виявлення російських диверсантів; допомоги у розвідувальних чи контррозвідувальних операціях, тощо. ШІ, створений компанією «Clearview AI», надає органам досудового розслідування інструмент для ефективного розслідування злочинів російських окупантів та ідентифікації винних осіб у найкоротші терміни [4]. Досліджувана платформа має одну з найбільших у світі баз зображень облич, що складає понад 30 мільярдів фото, отриманих із відкритих джерел, зокрема з медіа, фотосайтів, публічних профілів у соціальних мережах та інших вебресурсів [15].

Разом з цим, платформа «Clearview AI» також має робочі недоліки, а саме:

- вона збирає фотографії людей з соціальних мереж, однак багато фахівців вважають такий спосіб незаконним та таким, що порушує права користувачів;
- під час її використання завжди існує ризик неправильного розпізнавання обличчя;
- існуюча заборона на її використання в окремих країнах є негативним фактором імплементації такої системи [16];
- дані, отримані внаслідок використання даної програми, не можуть бути використані як докази у кримінальних провадженнях, оскільки не мають нормативного закріплення та не є процесуальним джерелом доказів.

Висновки. Отже, визначені нами проблемні питання, що виникають під час впровадження досліджуваних систем та платформ з технологіями ШІ в кримінальне провадження, супроводжується значними сучасними етичними викликами у сфері захисту прав, свобод та законних інтересів особи, а також забезпечення приватності при зборі, перевірці чи обробці даних. На нашу думку, з метою недопущення вказаних порушень, необхідним є запровадження системи відповідних обмежень і захисних механізмів щодо гарантування прав всіх учасників кримінального провадження. Також необхідним є розроблення певного закріпленого порядку, зокрема, Правил використання ШІ в кримінальній юстиції, які визначатимуть стандарти застосування таких технологій та будуть спрямовані на недопущення неправомірного використання ШІ під час кримінального провадження. Крім того, загальною проблемою запровадження досліджуваних систем лишається неготовність працівників органів досудового розслідування до використання ШІ. Разом з цим, надмірне використання автоматизованих систем у кримінальному провадженні може призвести до зменшення ролі неупередженості, змагальності та об'єктивності, що є критично важливими у кримінальному процесі.

Використання ШІ у діяльності органів досудового розслідування, суду, пробації та ін. відкриває нові можливості для підвищення ефективності й оперативності їхньої роботи. Завдяки таким технологіям, як системи розпізнавання облич, аналітика відеоспостереження, прогнозування злочинності та автоматизована обробка великих обсягів даних, виявлення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень буде швидким, повним і неупередженим. В умовах воєнного стану, а також загроз гібридного характеру, ШІ є важливим інструментом і в питаннях національної безпеки – від ідентифікації диверсантів до збору доказів воєнних злочинів. При цьому впровадження таких технологій має супроводжуватися належним правовим регулюванням і дотриманням прав, свобод та законних інтересів людини, задля запобігання можливим обмеженням прав і дискримінації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Романенко К. Еволюція штучного інтелекту (ШІ): Визначні моменти в історії та застосування 2023. URL: <https://cases.media/en/article/evolyuciya-shtuchnogo-intelektu-shi-viznachni-momenti-v-istoriyi-ta-zastosuvannya?srsId=AfmBOopmceZPKNpngQpyLyUMH7eT7g4wfjoDILnD6yOZYWe6uH8pihbW>.
2. Мамедова Е.А., Войтушенко І.О. Новий рубіж поліцейської діяльності. Засади використання штучного інтелекту Національної поліції України. Міжнародний досвід. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2024. Вип. 4 (8). С. 51–56.

3. Блізнюк В.В. Можливості використання штучного інтелекту у кримінальному провадженні в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2023. Вип. 36. С. 180–189. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-36-22> URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/22344/21375>.
4. Черевко К. Штучний інтелект як інструмент протидії злочинності. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. Вип. 28 (1). С. 124–133. URL: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.1.10>.
5. Пустовіт О.Б., Крилова І.І. Обґрунтування запровадження проєктів «Безпечне місто» на державному рівні в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 11. С. 126–131.
6. Про затвердження Порядку формування та ведення Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту: наказ Міністерства юстиції України № 2023/5 від 26.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0762-18#Text>.
7. У роботі органу пробації – «Касандра» Штучний інтелект. URL: <https://ing-org.gov.ua/u-roboti-organu-probacii-kassandra-shtuchnij-intelekt.html>.
8. Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими: наказ Міністерства Юстиції України від 04.11.2013 № 2300/5 .. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1863-13#Text>.
9. «Касандра»: Мін'юст створив штучний інтелект, який аналізуватиме злочинців. URL: <https://nzi.theukrainians.org/kassandra-minyust.html>.
10. Войнов М. Штучний інтелект та юридична сфера: чи зможуть технології замінити суддів? Українська Гельсінська спілка з прав людини. 2024. URL: <https://old.helsinki.org.ua/articles/shtuchnyy-intelekt-ta-iurydychna-sfera-chy-zmozhut-tekhnohii-zaminyty-suddiv>.
11. Офіційний веб-сайт Palantir Technologies. URL: <https://www.palantir.com>.
12. Winston A. Palantir has secretly been using New Orleans to test its predictive policing technology. 2018. С. 3–16. URL: <https://www.theverge.com/2018/2/27/17054740/palantir-predictive-policing-tool-new-orleans-nopd>.
13. Мальковський В.В. Використання штучного інтелекту під час досудового розслідування. Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна парадигма: зб. тез доп. II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квіт. 2025 р.) / МВС України; Нац. поліція України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінолог. асоціація України. Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 523–525.
14. Бойко Д., Городиський І. Штучний інтелект у сфері оборони: виклики регулювання. 2024. URL: <https://dc.org.ua/news/shtuchnyy-intelekt-u-sferi-oborony-vyklyky-regulyuvannya>.
15. CEO американської компанії Clearview AI, продукт якої ідентифікував окупантів та зрадників, продовжить співпрацю з МВС. 2023 URL: <https://mvs.gov.ua/news/ceo-amerikanskoyi-kompaniyi-clearview-ai-produkt-iyakoyi-identifikuvav-okupantiv-ta-zradnikiv-prodovzit-spiivpraci-z-mvs>.
16. Anna Liudva, Tetiana Avdieieva How «clear» is the legality of Clearview AI in Ukraine? 2023 URL: <https://dslua.org/publications/how-clear-is-the-legality-of-clearview-ai-in-ukraine>.